

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

**Finns det något samband mellan andraspråksinlärares
uttal och stavning i svenska?**
– en undersökning om hur uttal och stavning påverkar varandra

Johanna Vitikka

Interdisciplinärt examensarbete inom lärarutbildningen, 15 hp
Svenska som andraspråk, SIS133
Vt 2009
Handledare: Anders-Börje Andersson

Sammandrag

I denna uppsats undersöks en grupp andraspråksinlärares uttal och stavning för att se om det finns något samband mellan avvikande uttal och stavning i svenska. Det är elevernas hantering av vokaler, *tje*-ljud, *sje*-ljud, *ng*-ljud samt i några fall hantering av *r/l* i uttal av olika ord som undersöks och jämförs med elevernas stavning av samma ord. Elva elever som går i en förberedelseklass år 7-9 medverkar i studien och eleverna har varit i Sverige mellan 7 månader och 4 år.

För att undersöka om det finns något samband mellan avvikande uttal och stavning har en diktamen som innehåller de språkljud som är intressanta i undersökningen använts som metod. I tillägg till det har eleverna fått tala och skriva fritt med hjälp av bildsekvenser. Eleverna har spelats in på band när de läst upp diktamen och när de talat fritt. Vid samma tillfälle har eleverna skrivit diktamenstexten och texten till bildsekvenserna. Tillsammans ligger detta till grund för den analys som gjorts för att se hur uttal och stavning påverkar varandra.

Resultatet har sammanställts i tabeller som visar på vilket sätt eleverna uttalar ord avvikande och hur de stavar samma ord. Studien visar att det finns några samband mellan avvikande uttal och stavning genom att en del av eleverna stavar vissa ord på samma sätt som deras avvikande uttal. Dock visar undersökningens resultat främst att de flesta ord som har felstavats, har stavats på något annat avvikande sätt. Dessutom uttalas många av orden rätt men stavas fel. Felstavning av orden beror alltså inte alltid på ett avvikande uttal, utan det kan istället antas bero på att eleverna ännu inte har lärt sig vissa av de svenska stavningsreglerna.

Nyckelord: andraspråksinlärare, uttal, stavning

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte med frågeställning	1
3. Tidigare forskning och litteratur	1
3.1 Svenskans vokalfonem	3
3.2 Svenskans konsonantfonem	3
3.3 Svenskans skriftsystem	4
3.3.1 Förhållande mellan tal och skrift	5
4. Metod och material	6
4.1 Urval av informanter	6
4.1.1 Bortfall	7
4.2 Avgränsning av ämne	7
4.3 Genomförande av undersökningen	7
4.3.1 Analysmetod och bedömning	8
4.4 Förstudie	9
5. Resultatredovisning	9
5.1 Resultat från förstudien	9
5.2 Undersökningsgruppens resultat	10
5.3 Elevens hantering av ord i tal och skrift	11
5.3.1 Elev 1	11
5.3.2 Elev 2	12
5.3.3 Elev 3	13
5.3.4 Elev 4	14
5.3.5 Elev 5	15
5.3.6 Elev 6	16
5.3.7 Elev 7	16
5.3.8 Elev 8	17
5.3.9 Elev 9	17
5.3.10 Elev 10	18
5.3.11 Elev 11	19
5.4 Diktamensord som uttalas och stavas på samma avvikande sätt ..	20
6. Slutdiskussion	21
6.1 Analys av resultaten	21
6.2 Slutsats	24
6.3 Didaktisk koppling	25
7. Litteraturförteckning	26
Bilagor	

Figur och tabellförteckning

Figur 1: Svenskans vokalfonem med varianter	3
Figur 2: Svenskans konsonantfonem och de viktigaste varianterna.....	4
Figur 3: Konsonantfonem som inte stämmer överens med grafem.....	5
Figur 4: Grafem som inte betecknar något eget konsonantfonem.....	6
Tabell 1: Elevens avvikande uttal och stavning i förstudien.....	9
Tabell 2: Antal avvikande uttal och stavfel av diktamensorden.....	11
Tabell 3: Elev 1, avvikande uttal och stavning.....	12
Tabell 4: Elev 2, avvikande uttal och stavning.....	12
Tabell 5: Elev 3, avvikande uttal och stavning.....	13
Tabell 6: Elev 4, avvikande uttal och stavning.....	14
Tabell 7: Elev 5, avvikande uttal och stavning.....	15
Tabell 8: Elev 6, avvikande uttal och stavning.....	16
Tabell 9: Elev 7, avvikande uttal och stavning.....	16
Tabell 10: Elev 8, avvikande uttal och stavning.....	17
Tabell 11: Elev 9, avvikande uttal och stavning.....	18
Tabell 12: Elev 10, avvikande uttal och stavning.....	19
Tabell 13: Elev 11, avvikande uttal och stavning.....	19
Tabell 14: Samband mellan uttal och stavning av diktamensord	20

1. Inledning

Ett bra uttal och en god stavning är av stor betydelse för att kunna göra sig förstådd i det svenska samhället. Som blivande lärare i svenska som andraspråk anser jag därför att det är relevant att undersöka om det finns några klara samband mellan andraspråksinlärares uttal och stavning i svenska och hur de påverkar varandra, vilket är ett relativt utforskat område.

Engstrand (2004:27) skriver att det svenska språket har ett ganska komplicerat förhållande mellan ljud och bokstäver eftersom vissa ljud som låter likadant kan skrivas på olika sätt, t.ex. *kål* och *kol*. Vidare menar han att vissa bokstäver och bokstavskombinationer dessutom står för olika ljud. Exempelvis kan bokstaven *o* i ordet *lova* antingen uttalas som vokalen *o* eller som vokalen *å* beroende på ordets betydelse. Det kan alltså vara svårt att veta hur ett skrivet ord ska uttalas och hör man ett ord är det inte helt enkelt att veta hur ordet ska stavas. Det är ett faktum som jag tror särskilt kan ställa till problem för andraspråksinlärare, om de inte har fått möjlighet att ta del av och lärt sig de svenska uttals- och skriftspråksreglerna. Särskilt uttalsträningen i svenskundervisningen är i många fall eftersatt, vilket jag tror kan påverka andraspråksinlärares stavning negativt då de inte har lärt sig att höra skillnad på olika ljud och ibland därför stavar i enlighet med avvikande uttal.

2. Syfte med frågeställning

Syfte med uppsatsen är att undersöka om det finns något samband mellan andraspråksinlärares uttal och stavning i det svenska språket.

Hur påverkar uttal och stavning varandra?

3. Tidigare forskning och litteratur

I detta kapitel redovisas först de studier som tidigare undersökt andraspråksinlärares uttal och stavning och därefter redovisas relevant litteratur som är användbar i denna studie.

Bannert (2004) har gjort en uttalsanalys av vuxna inlärare och redovisar olika språkgruppers problem och avvikelser i det svenska språket. Bannerts (2004:33.f) uttalsanalys visar att flera av de uttalsfel

av svenska vokaler och konsonanter som inlärare gör överensstämmer hos flera språkgrupper. Det gäller framförallt svårigheten att skilja mellan lång och kort vokal. Dessutom menar han att många inlärare har svårt med uttalet av svenskans /y/, /ø/ och /□/ som är främre rundade vokaler. De långa vokalerna /e/ och /o/ är också svåra för många inlärare. De uttalas ofta för öppet, som [□] och [□], vilket leder till att t.ex. *ben* uttalas *bänn* och *låta* uttalas *lotta*. Eller så uttalas de för slutet, som [i] och [u], vilket leder till att *ben* istället uttalas *bin* och *låta* blir *lota*. Diftonger används ibland av inlärare och uttalet av *ben* blir då *bejn* och *låta* blir *louta*. Vad gäller konsonanter så skapar det svenska *tje-ljudet* problem hos nästan alla inlärare. Samma sak gäller för *ng-ljudet* i t.ex. *pengar*, som av många inlärare ofta uttalas avvikande som *penggar*, dvs både med *ng-ljud* och *g*.

En studie om hur andraspråksinlärares stavning i svenska kan påverkas av hur inlärares modersmåls ljudsystem är uppbyggt har Andersson (1981) gjort. Han menar att modersmålet kan påverka elevernas förmåga att tolka det svenska ljudsystemet, vilket därmed kan ställa till problem i stavningen av svenska. I den här studien användes diktamen som provform och det gjordes en jämförelse mellan svenska elevers stavning och utlandsfödda elevers stavning för att se vilka stavfel de utlandsfödda eleverna gjorde som inte de svenska eleverna gjorde. Jämförelsegruppen hade olika modersmål och eleverna i undersökningen gick i år 2-6. Studien visar vissa problem med stavning av svenska vokaler och konsonanter hos inlärare då många av de grafem som svenskan har inte finns i flera av de invandrarpråk som representerades. Enligt Andersson (1981:72.f) är det främst bokstäverna *å*, *ä* och *ö* som är nya för många. Därför menar han att många av de felskrivningar som andraspråksinlärare gör beror på att de diakritiska tecknen (dvs prickarna) utelämnats och tecknen blandas samman med de pricklösa grafemen *a* och *o*. Dessutom förekommer det även att *å*, *ä* och *ö* sammanblandas. Vidare skriver han att det även är svårt för många inlärare att lära sig de svenska stavningsreglerna, särskilt vad gäller stavning av *å-ljudet*, *sje-* och *tje-ljudet* samt enkel och dubbelteckning av konsonant.

En studie som undersöker både uttal och stavning hos andraspråksinlärare och sambanden mellan dessa har Hökbring (2008) gjort. Hon undersöker i studien andraspråksinlärares uttal och hur det påverkar deras stavning. Informanterna i hennes studie är vuxna inlärare som i ett och ett halvt år har läst svenska som främmande språk på ett universitet. I undersökningen koncentrerar hon sig på hur informanterna hanterar uttal av vokaler i betonad stavelse och dubbeltecknad

konsonant. Författaren menar att hennes undersökning inte klart kan påvisa att andraspråksinlärares uttal och stavning hänger ihop eftersom informanterna i hennes undersökning ibland uttalar ett ord rätt men stavar det fel och ibland uttalar ett ord fel men stavar det rätt eller stavar det på ett avvikande sätt men utan påverkan av uttalet.

Eftersom det inte finns så mycket publicerad forskning om samband mellan uttal och stavning hos inlärare i svenska så innehåller den här uppsatsen även relevant litteraturanknytning till svenskans fonologi och ortografi. I de nästkommande avsnitten redogör jag för svenskans fonologi och ortografi.

3.1 Svenskans vokalfonem

Andersson (1994) skriver att det i det svenska språket finns 9 vokalfonem och att svenska ord alltid innehåller minst ett vokalljud. Vokalerna kännetecknas av att de är språkljud där luftströmmen fritt passerar munhålan. Vidare skriver han att det i talet görs skillnad på om vokalerna är korta eller långa. För att tydligare definieras beskrivs vokalerna genom att ange *läppinställning*, *tungans läge i höjdlid* samt *tungans läge i horisontalid*. Nedan följer svenskans vokalfonem med de viktigaste varianterna.

<u>Fonem</u>	<u>Varianter</u>	<u>Exempel</u>
/i/	[i:] [i]	vit vitt
/y/	[y:] [y]	sy sytt
/ø/	[ø:] [œ:] [œ]	hö hör höst/vört
/□/	[□:] [□]	hud hund
/e/	[e:] [e]	le lett
/□/	[□:] [□] [□:] [□]	häl håll kär kärr
/a/	[a:] [a]	hat hatt
/o/	[o:] [□]	nå nått
/u/	[u:] [u]	bo bonde

Efter Andersson (1994:8.f.)

Figur 1: Svenskans vokalfonem med varianter

3.2 Svenskans konsonantfonem

Andersson (1994:4,12) skriver att det finns 18 konsonantfonem i det svenska språket. Konsonanter är språkljud där luftströmmen hindras i munhålan, antingen helt som vid uttal av ett *b-* eller *p-*ljud eller delvis som vid uttalet av ett *s-*ljud. Tre olika saker måste tas hänsyn till för att definiera konsonanter. Var i talapparaten konsonanten uttalas, hur stämbanden är inställda och hur avspärrningen av luftströmmen ser ut. Nedan visas de svenska konsonantfonemen och de viktigaste varianterna.

<u>Fonem</u>	<u>Varianter</u>	<u>Exempel</u>
/p/	[p □] [p]	pil spik
/b/	[b] [p]	båt snabbt
/m/	[m]	mat
/f/	[f]	fot
/v/	[v] [f]	hav havs
/t/	[t □] [t] [□]	tåg stins fort
/d/	[d] [□] [t]	docka bord vodka
/n/	[n] [ŋ] [□] [m]	nål tango barn inbilla
/s/	[s] [□]	söt fors
/l/	[l] [□]	lat sorl
/r/	[r] [R]	rot
/ç/	[ç]	tjat
/j/	[j]	jaga
/□/	[□] [□]	skina
/k/	[k □] [k]	Karl skål
/g/	[g] [k]	Gustav lagt
/ŋ/	[ŋ]	sång
/h/	[h]	hem

Efter Andersson (1994:14)

Figur 2: Svenskans konsonantfonem och de viktigaste varianterna
3.3 Svenskans skriftsystem

Andersson (1994:23f) skriver att det svenska språket använder alfabetisk skrift, vilket innebär att skriftens tecken står för enskilda ljud. Det är språkets fonem som betecknas och inte de olika varianterna av fonemen. Det innebär att när man lär sig skriva och läsa språk med alfabetisk skrift, måste man lära sig förhållandet mellan fonem och *grafem*, termen *grafem* är i det skrivna språket motsvarighet till fonem. Man måste alltså veta hur ett fonem stavas och hur ett grafem uttalas.

Garlèn (1988:155) framför att det vid en skriftanalys är grafemet som är den minsta betydelseskiljande enheten som framträder, vilket han belyser med orden *har* och *hår* där de olika grafemen *a* och *å* är betydelseskiljande.

3.3.1 Förhållande mellan tal och skrift

En viktig skillnad mellan svenskans tal och skrift enligt Andersson (1994:25) och Hultman (1968:135) är att vokallängd endast i vissa fall indirekt betecknas i skrift genom dubbelteckning av konsonant.

Vidare skriver Engstrand (2004:32) att det mellan fonem och grafem råder ett nära nog ett - till - ett förhållande men att det i vissa fall inte stämmer överens då det svenska språkets ortografi avspeglar ett tidigare ljudsystem.

Avvikelserna mellan grafem och fonem bland vokalerna består främst av att grafemet <o> kan beteckna både fonemen /u/ och /o/, vilket Andersson (1994:25) exemplifierar med orden *bo*, *bott* och *dov*, *sport*. Dessutom skriver han att fonemet /□/, som i *Per* och *där* kan betecknas av både grafemen <e> och <ä>.

Bristen på samstämmighet är större för konsonanterna. Det finns några fall där konsonantfonem och grafem inte alls stämmer överens och några av de svenska konsonantfonemen har inte något eget grafem. Dessa visas nedan i figur 3 och 4, enligt Andersson (1994:25).

/□/	skjuta, sjö, nation
/ç/	tjock, kjol
/ŋ/	sång, regn

Figur 3: Konsonantfonem som inte stämmer överens med grafem

<c>	tack
-----	------

<z>	zoo
<x>	lax

Figur 4: Grafem som inte betecknar något eget konsonantfonem

4. Metod och material

För att kunna undersöka om det finns något samband mellan uttal och stavning hos andraspråksinlärare används i undersökningen dels den diktamen som Andersson (1981:58) utformat och tidigare använt i sin undersökning, dels de bildsekvenser som Bannert (2004:108) använder i sin brytningsanalys (se bilaga 2). Att använda metoder som tidigare är beprövade bidrar till att undersökningen med större sannolikhet bör lyckas och att syftet därmed uppnås. Att använda både styrt tal och skrift (diktamen) och fritt tal och skrift (bildsekvenser) anser jag säkerställer analysen av elevernas prestationer jämfört med att bara använda diktamen eller bildsekvenser. Eftersom samma diktamen och samma bildsekvenser används till både stavnings- och uttalsanalysen bidrar även det till att eventuella avvikelser i uttal och stavning kan jämföras på ett mer tillförlitligt sätt än om olika ord används i uttalsövningen och stavningsövningen.

Användning av diktamen som provform innebär dock att fler saker än stavningsförmågan framkommer. Det är inte bara elevernas kännedom om hur ljud och bokstäver sammanlänkas utan syntaxfel, genusfel, tempusfel och böjningsfel förekommer också när man gör den här typen av undersökning enligt Andersson (1981:73.f). Vidare menar Andersson att ett diktamensprov är en form av ett hörförståelseprov och det krävs att eleven uppfattar vad som sägs och kan omvandla det till skrift, vilket innebär att regler för hur ljud stavas, grammatiska kunskaper och god ordkunskap krävs. Det innebär att mitt uttal när de ska skriva diktamen kanske kan påverka eleverna i viss mån då de är vana vid sin lärare och hennes uttal och att de gör vissa fel på grund av att de inte hör eller känner till alla ord. Däremot påverkas eleverna inte av någon yttre faktor när de talar och skriver till bildsekvenserna och därför ser jag inte något hinder i mitt val av metod.

4.1 Urval av informanter

Eleverna som medverkar i studien är en utvald grupp elever som går i en förberedelseklass, år 7-9. Gruppen består av 14 elever som har varit i Sverige mellan 7 mån och 4 år. Gruppen passar bra i denna undersökning eftersom jag är intresserad av andraspråksinlärare som har kommit upp i en ålder där skriftspråksinlärning på modersmålet redan har skett. I undersökningen tas ingen hänsyn till ålder, kön eller social bakgrund. Det gemensamma för eleverna är att de läser svenska som andraspråk i en förberedelseklass och har samma lärare. Alla ämnen förutom svenska läser de tillsammans med sina respektive klasser. De olika modersmålen i gruppen är: assyriska, makedonska, kantonesiska, mandarin, kurdiska, persiska, armeniska och rumänska. Tre av eleverna har mandarin som modersmål och tre elever uppger kurdiska som modersmål. Eftersom eleverna är minderåriga har blanketter till vårdnadshavare delats ut för att få tillstånd till att använda eleverna i undersökningen (se bilaga 1).

4.1.1 Bortfall

Av de 14 eleverna i gruppen var de två som inte lämnade in lappen om tillstånd att delta i undersökningen. En av eleverna används i förstudien, (se 4.4) så totalt medverkar 11 elever i studien.

4.2 Avgränsning av ämne

Avgränsningen av ämne utgörs av att undersöka hur eleverna hanterar uttal och stavning av vokaler samt uttal och stavning av *sje-ljud*, *tje-ljud* och *ng-ljud* eftersom dessa ljud är särskilt svåra för flertalet inlärare, vilket tidigare redovisats. Eftersom det i undersökningsgruppen finns tre mandarintalande elever och en kantonesisktalande elev kommer dessa elevers hantering av *r/l* även att undersökas då det är allmänt känt att dessa konsonanter är svåra för denna språkgrupp.

4.3 Genomförande av undersökningen

Undersökningen bestod som tidigare nämnts av både styrt tal och skrift och fritt tal och skrift. Eleverna fick först läsa igenom den diktamen som användes för att minimera risken att de skulle staka sig på eventuella okända ord samt att de skulle få chans att få orden förklarade för sig. Därefter spelades eleverna in på band när de läste upp diktamen och när de talade fritt till bildsekvenserna. Eleven skrev därefter en egen

berättelse eller meningar med hjälp av bildsekvenserna och skrev sedan den av mig upplästa diktamenstexten. De båda delarna gjorde eleverna enskilt under samma tillfälle. Det tog 15-20 minuter per person beroende på hur mycket de pratade och skrev till bildsekvenserna.

4.3.1 Analyismetod och bedömning

Det inspelade materialet analyserades genom att jag först lyssnade igenom bandet och antecknade de ord som uttalades felaktigt. Därefter analyserades elevernas uttal av orden genom att jag först koncentrerade mig på elevernas hantering av vokaler för att därefter analysera elevernas uttal av *tje*-ljud, *sje*-ljud, *ng*-ljud och *r/l*. Enligt Bannert (2004:21) riktas på det viset full uppmärksamhet på en grupp i taget. Metoden kräver dock att bandet lyssnas igenom flera gånger. Jag antecknade de uttalsfel och avvikelser från målspråket som eleverna gjorde men till skillnad mot vokallängd analyserades inte elevernas uttal av långa och korta konsonanter eftersom de är svåra att höra skillnad på. Anteckningar från elevernas uttal låg sedan till grund när deras skriftliga alster analyserades för att se efter samband mellan uttal och stavning. Vilka vokaler och konsonantfonem uttalar eleverna felaktigt, följer de med i skriften och tvärtom, stavade eleverna orden felaktigt men uttalade dem rätt. Se bilaga 3 för exempel på skrivna texter som analyserats.

I det fria talet och skriften analyserades endast de ord som fanns med i både text och tal för att en jämförelse mellan uttal och stavning skulle kunna göras, vilket bidrar till att färre ord än de i diktamen kan vara analyserade.

De fel som eleverna gjorde som kunde antas bero på felsägningar eller slarv vid diktamensskrivningen togs inte med i analysen. Att det var min tolkning av vad som kunde vara felsägning eller slarv kan vara problematiskt men jag anser ändå inte att det har någon påverkan på resultatet eftersom det endast var vid några tillfällen som jag tror att det vara frågan om slarv eller felsägning. Däremot är jag medveten om att avlyssningen av det inspelade materialet kanske ibland tolkades lite felaktigt eftersom det var svårt att höra exakt vilken variant av vokalfonem eleven använde istället för ett korrekt uttal. Men jag tror ändå inte att det är något som påverkade resultatet nämnvärt då det var vid få tillfällen som det var oklart.

Uttalsavvikelser som inte direkt kunde härledas till att det var brytning hos eleven togs heller inte med i bedömningen. Däremot analyserades ett korrekt uttal gentemot felstavning av ord trots att även

vissa ”svenskfödda” elever gör liknande fel och att det därför inte kan ses som ett typiskt inlärarfel. Det är trots det intressant att ha med eftersom jag är intresserad av hur elevernas uttal och stavning påverkar varandra.

4.4 Förstudie

För att se om material och analysmetod fungerar och ger tillräckligt med underlag för undersökningens syfte är en provstudie på en elev i gruppen gjord. Provstudien visade att metoden att använda bandspelare är bra eftersom det krävs att inspelningen avlyssnas flera gånger för att få med det som är väsentligt för undersökningen. Materialet jag fick in var tillräckligt för att kunna analyseras och tillvägagångssättet fungerade bra så därför gjorde jag inga ändringar.

5. Resultatredovisning

I detta kapitel kommer elevernas avvikande uttal och stavning av vokaler, *tje*-ljud, *sje*-ljud, *ng*-ljud och i de mandarintalande elevernas och den kantonesisktalande elevens fall hanteringen av *r/l* redovisas. Eleverna kan ha flera uttals- eller stavfel på samma ord.

I tabellerna redovisas elevernas avvikande uttal i fonetisk skrift medan det avsedda ordet redovisas med ortografisk skrift.

Blank rad betyder att eleven inte har något avvikande uttal eller att eleven under diktamenskrivningen har skrivit något annat ord än det avsedda vilket innebär att orden inte går att jämföra. * betyder att eleven har en blandning i uttalet mellan de vokalfonem som presenteras.

5.1 Resultat från förstudien

I tabellen nedan redovisas de ord som eleven i förstudien har uttalat eller stavat felaktigt. Eleven har makedonska som modersmål och har gått ca 10 månader i svensk skola.

Tabell 1: Elevens avvikande uttal och stavning i förstudien

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
Lena	lɛ:na	Lena
vaknade	vo:knade	vaknade

upp	*y□p	upp
mycket	miket	mycke
än	en	en
ledigt	l□:dit	ledigt
ute	□te	ute
genom	ije:no:m	igenom
vackert		väckert
tjock	çø:k	tjock
smörgås	smu:rgo:s	smörgås
båt	b□t	båt
jättetrött	j□tetrø:t	jättetröt

I tabell 1 ser vi att eleven stavar diktamensordet *än* på samma sätt som det avvikande uttalet. Vokaltillägget /i/ som eleven gör initialt på ordet *genom* följer med även i stavningen vilket tyder på ett visst samband där emellan. Ordet *jättetrött* som eleven använder i fritt tal och skrift uttalas och stavas på samma sätt. Eleven klarar *tje*-ljud och *sje*-ljud både uttalsmässigt och stavningsmässigt korrekt. Eleven har istället avvikande uttal på grund av vokalbyte samt svårighet att veta när det ska vara lång eller kort vokal. Däremot är det endast ett ord, *jättetrött* som eleven stavar fel genom att inte dubbelteckna konsonanten. De andra orden klarar eleven att stava rätt. Av orden i diktamen som innehåller /y/ är det endast i ordet *mycket* som ett vokalbyte sker i uttalet vilket blir ett [i]. Eleven gör alltså inte konsekvent fel i uttal av vokalen enligt denna undersökning.

5.2 Undersökningsgruppens resultat

I tabellen nedan visas antal avvikande uttal och stavfel från diktamenstexten. De ord från diktamen som eleverna antingen har uttalat fel eller stavat fel med fokus på vokaler, *tje*-ljud, *sje*-ljud, *ng*-ljud och *l/r* är följande: *Lena, vaknade, morgonen, upp, ur, sängen, mycket, fortare, än, brukade, göra, hade, ledigt, skolan, kallt, ute, skulle, åka, både, skidor, skridskor, tittade, genom, fönstret, det, vackert, väder, drack, mjölk, åt, tjock, smörgås, frukost, sedan, skyndade, skridskobanan*. Varje ord kan ha flera uttalsfel och stavfel eftersom eleverna i vissa fall gör fel på både vokalkvantitet, vokalbyte, utebliven dubbelteckning samt uttalsavikelser och stavfel av tidigare nämnda konsonantgrupper.

Tabell 2: Antal avvikande uttal och stavfel av diktamensorden

Elev - Modersmål	Antal uttalsfel	Antal stavfel
elev 1 - assyriska	9	7
elev 2 - mandarin	8	8
elev 3 - kurdiska	9	6
elev 4 - kantonesiska	11	1
elev 5 - mandarin	17	4
elev 6 - kurdiska	6	0
elev 7 - mandarin	6	17
elev 8 - persiska	3	1
elev 9 - armeniska	14	13
elev 10 - kurdiska	10	3
elev 11 - rumänska	8	7

I Tabell 2 ser vi att det är stor spridning mellan elevernas antal uttalsfel och stavfel. Elev 5 har 17 uttalsfel medan elev 6 inte har några stavfel. Elev 2 har lika många uttalsfel och stavfel. Elev 9 och 11 har bara vardera ett stavfel mindre än uttalsfel. Störst skillnad mellan uttal och stavning har elev 5 med 17 uttalsfel och 4 stavfel. På vilket sätt eleverna uttalar och stavar orden presenteras i nästa avsnitt.

5.3 Elevers hantering av ord i tal och skrift

Nedan redovisas eleverna var för sig för att visa på vilket sätt de har ett avvikande uttal och hur de stavat ord. Det fria talet och texten till bildsekvenserna finns här med som en referens. I det fria talet och texten finns i flera fall inte så många ord med på grund av att eleverna inte använt samma ord i tal och i text, eller på grund av att eleverna inte har talat och skrivit så mycket till bilderna.

Under varje delavsnitt ges först en liten bakgrundsinformation om respektive elev. I kommentaren under tabellerna fokuseras först på om elevens avvikande uttal och stavning har ett samband. Endast de ord där både uttal och stavning är avvikande räknas som samband mellan uttal och stavning även om det i vissa fall förekommer att eleven uttalar ett ord precis som det är stavat ex. *skidor* som uttalas med *sk*.

5.3.1 Elev 1

Eleven har assyriska som modersmål och har gått 2 år i svensk skola.

Tabell 3: Elev 1, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
Lena	l□:na	Lena
vaknade		vacknade
upp	□:p	upp
än	e:n	en
ledigt	l□:di	ledig
kallt	k□:lt	kalt
både	b□:de	bada
frukost	fru:kust	frokost
skyndade	□indade	skindade
kallt	k□:lt	kalt
åska	□sk□:	oskar
sjunker	□□nke:r	sjunkar

I tabell 3 ser vi att eleven på diktamensorden *än*, *kallt*, *frukost* och *skyndade* stavar orden på samma sätt som det avvikande uttalet. I det fria talet har hon med ordet *kallt*, som uttalas och stavas på samma avvikande sätt som under diktamenen. Eleven klarar att uttala och stava *sje*-ljudet korrekt i diktamensordet *skyndade*, det som gör att det blir fel är att eleven gör ett vokalbyte från /y/ till [i] både i uttal och stavning. Eleven klarar även *sje*-ljudet i ordet *sjunker*. Det är vokalbyten samt vokalkvantitet som är problematiskt för eleven. Eleven uttalar t.ex. vokalfonemet /e/ som [□:] i orden *Lena* och *ledigt* men stavar orden rätt. Tvärtom gör eleven på ordet *än* där /□/ blir [e:], vilket även följer med i stavningen.

5.3.2 Elev 2

Eleven talar mandarin och har gått 4 år i svensk skola.

Tabell 4: Elev 2, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
Lena	nenā	Nena
sängen		sāger

fortare	fu:tare	fotar
vackert	v□:ken	vaket
väder	v□:rder	värder
tjock	suk	jock
smörgås	smo:rgo:s	smårgås
skyndade		sjudade
väder	v□:rder	värder
klarade	kl□:lal	klalade
mannen	m□:nen	manen

Tabell 4 visar att eleven har samma stavning som det avvikande uttalet på diktamensorden *Lena*, *väder* och *smörgås*. Ordet *fortare*, har nästan samma stavning som uttal, skillnaden är att vokalen *e* försvinner i skriften. Av de tre ord som eleven använt i det fria talet och skriften har två av orden, *väder* och *mannen* stavats på samma sätt som det avvikande uttalet. Det tredje ordet *klarade* har snarlik stavning i jämförelse med uttal. Skillnaden ligger i att eleven i uttalet inte har rätt böjning på ordet. För övrigt gör eleven ett par vokalbyten samt några fel i tal och skrift gällande lång/kort vokal. Problem med *tje*-ljud visar sig både i tal och i skrift medan *sje*-ljudet i ordet *skyndade* endast stavas fel. Eleven klarar inte fullt ut rätt hantering av *r/l*, vilket främst visas genom överdriven användning av *l* i ordet *klarade*. Tillägg av *r* görs också samt att eleven byter ut *L* i namnet *Lena* mot ett *N*, både i uttal och i stavning.

5.3.3 Elev 3

Eleven talar kurdiska och har gått 2 år i svensk skola.

Tabell 5: Elev 3, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
vaknade	vaknade	vaknade
morgonen	mu:ru:nen	moronen
mycket	my:ke	myeket
göra		gära
skulle	sku:le	skole
drack	dr□:g	drag

tjock	çu:g	tjock
frukost		frökåst
skyndade	□indade	skindade
Leif		Laif
regnade	r□:gnade	rägnade
båt	bu:t	bot
heter	h□:t□:r	heter

Tabell 5 visar att eleven har samma stavning som det avvikande uttalet på diktamensorden *morgonen*, *skulle*, *drack* och *skyndande*. I det fria talet har eleven samma avvikande uttal som stavning på orden *regnade* och *båt*. Eleven använder främst lång vokal istället för kort och en del vokalbyten sker, t.ex blir /e/ till [□] i uttal men det är endast i stavningen av ordet *regnade* som grafemet <e> byts mot ett <ä>. I stavningen av ordet *frukost* byter eleven ut de två grafemen <u> och <o> men uttalar ordet korrekt. Uttalsmässigt och stavningsmässigt klarar eleven både *tje*- och *sje*-ljud.

5.3.4 Elev 4

Eleven talar kantonesiska och har gått ca 2 år i svensk skola.

Tabell 6: Elev 4, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
mycket	mike	mycket
hade	h□:de	hade
ute	u:te	ute
både	bu:de	både
ut	u:t	ut
drack		dräck
smörgås	smu:rgu:s	smörgås
frukost	fr□:kust	frukost
stark	st□:rk	stark
storm	sto:rm	storm
ut	u:t	ut

Tabell 6 visar inga samband mellan elevens avvikande uttal och stavning. Däremot sker vokalbyten, vilket visas genom att eleven bl.a.

överanvänder [u], i uttal för vokalerna /o/, /ø/ och /□/. Eleven gör endast ett stavfel och det på ordet *drack* där det sker ett vokalbyte från <a> till <ä>.

5.3.5 Elev 5

Eleven talar mandarin och har gått 3 år i svensk skola.

Tabell 7: Elev 5, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
Lena	ne:na	Nena
vaknade	vaknade	vakrade
fortare	fu:t□:re	fotare
brukade	bry:nkade	
skulle	sk□:le	skulle
både	bade	
genom	jen□m	genon
vackert	v□:ke:t	vake
åt	ut	
tjock	j□:ge	
frukost	fr□:gust	frugost
skyndade	sk□:dade	hinda de
skridskobana	ski:ds kub□:na	skrisko bara
kille	ki:le	kille
båt	b□t	båt
var		vo:r
regnade	l□ngrade	lägrade
ramlade	lamrade	lamrade

I tabell 7 ser vi att eleven har samma stavning som det avvikande uttalet på diktamensorden *Lena* och *fortare*. Dessutom stavar eleven ordet *ramlade* i det fria talet på samma vis som eleven uttalar ordet. Eleven har svårt med lång och kort vokal vilket visar sig både i uttal och i stavning. En del vokalbyten sker, t.ex. i uttalet av ordet *skyndade* blir vokalen /y/ ett [□:] medan grafemet <y> byts mot <i>. Problem med uttal av *tje-* och *sje-*ljudd ser vi i ordet *tjock* och *skyndade*. Det sistnämnda ordet visar även på osäkerhet i stavning. Osäkerhet i

användning av *r/l* visas samt att eleven gör ett byte från *L* till *N* i ordet *Lena* både i uttal och i stavning.

5.3.6 Elev 6

Eleven talar kurdiska och har gått 2 år i svensk skola.

Tabell 8: Elev 6, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
vaknade	vaknade	vaknade
upp	□p	upp
sängen	s□ngen	sängen
drack	dr□:k	drack
smörgås	smu:rgo:s	smörgås
skridskobanan	skri:dkubanan	skridskorbanan
regnigt	re:gnit	regnigt
mörk	mø:rk	mörk
drunknar	dr□:knar	druknar

Tabell 8 visar inget samband mellan avvikande uttal och stavning av diktamensorden. Däremot uttalas och stavas ordet *drunknar*, som eleven använder i det fria talet, på samma sätt. Eleven gör ett par vokalbyten och visar uttalsmässigt osäkerhet i användandet av lång/kort vokal. I ordet *sängen* uttalar eleven både *ng*-ljudet och ett *g* efteråt vilket visas i tabellen.

5.3.7 Elev 7

Eleven talar mandarin och har gått 4 år i svensk skola.

Tabell 9: Elev 7, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
fortare	fu:tare	futare
brukade		brykare
kallt		kalt
skulle		skole
åka		öka

skridskor		skriskol
genom		gernån
fönstret		fonsdret
väder	vede:r	veder
tjock		tjuck
smörgås	sm□:rgo:s	smörkus
frukost	*fr□:u:k□st	frukust
skyndade		shdade
skridskobanan	skriskulb□:na	skriskoldana
sönder	sunder	sonder

Tabell 9 visar att eleven har samma stavning som det avvikande uttalet på diktamensordet *väder*. I det fria talet är det ett ord som eleven använder i tal och skrift och det ordet, *sönder* stavar eleven på samma avvikande sätt som det uttalas på. Eleven har fler ord med avvikande stavning än uttal. En del vokalbyten sker, en osäkerhet mellan <u> och <o> visas i tabellen samt viss osäkerhet mellan lång/kort vokal. *Tje*-ljudet klarar eleven både uttalsmässigt och stavningsmässigt medan *sje*-ljudet i ordet *skyndade* inte stavas korrekt. Dessutom utelämnas vokalen <y>.

5.3.8 Elev 8

Eleven talar persiska och har gått 1,5 år i svensk skola.

Tabell 10: Elev 8, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
mjök	mjø:lk	mjök
tjock	ç□k	tjock
smörgås	smø:rgu:s	smörgos
rädd	re:d	rädd

Tabell 10 visar att eleven har samma stavning som det avvikande uttalet på diktamensordet *smörgås*. Detta ord är också det enda som eleven stavar fel. Två avvikelser i vokalkvantitet och tre vokalbyten sker.

5.3.9 Elev 9

Eleven talar armeniska och har gått 1,5 år i svensk skola.

Tabell 11: Elev 9, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
Lena		Lina
vaknade		vacknade
upp	*□y:p	upp
mycket	miket	mycket
fortare		fötare
brukade	bru:kade	brukade
göra	gu:ra	göra
skulle	skule	skule
både	bo:da	både
skidor	*skiedur	skedor
det	d□:t	det
väder	v□der	väder
drack	dr□:k	drack
tjock	çø:k	kök
smörgås	smu:rgu:s	smorgos
frukost	fru:k□st	frokust
sedan		sidan
skyndade	sk□ndade	skundade
skridskobanan	skri:dskob□:nan	skridskorbanen
skönt	□cent	skönt
det	d□t	det
träden	tr□den	träden
skiner	□ine:r	sköner

Tabell 11 visar att eleven har samma stavning som det avvikande uttalet på diktamensorden *smörgås*, *frukost* och *skyndade*. I det fria talet visar inget av orden på ett samband mellan uttal och stavning. Eleven uttalar och stavar många av orden på ett avvikande sätt, både genom vokalbyten och genom användande av felaktig vokalkvantitet. Eleven klarar inte *sje*-ljuden på diktamensorden men gör det i det fria talet. Eleven klarar *tje*-ljudet i ordet *tjock*, men stavar det avvikande som *kök*.

5.3.10 Elev 10

Eleven talar kurdiska och har gått 2 år i svensk skola.

Tabell 12: Elev 10, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
ur	*y:ø:r	ur
sängen	s□:ngen	sängen
skolan	sko:lan	skolan
väder	v□der	väder
åt	□t	åt
tjock	çø:k	tjoc
smörgås	smø:rg□:s	smörgos
frukost	fr□:k□:st	frukust
solig	so:lig	solig

Tabell 12 visar att eleven har samma stavning som det avvikande uttalet på diktamensordet *frukost*. En del vokalbyten sker, t.ex. blir /o/ ett [ø] i ordet *tjock*. Stavningsmässigt ser det bättre ut på detta ord, men eleven glömmer att dubbelteckna och stavar ordet med *c* istället för *ck*, vilket stämmer överens med uttalet som eleven gör med långt [ø]. *Tje*-ljudet klarar eleven uttalsmässigt och stavningsmässigt medan *ng*-ljudet uttalas som *n* och *g*.

5.3.11 Elev 11

Eleven talar rumänska och har gått ca 7 månader i svensk skola.

Tabell 13: Elev 11, avvikande uttal och stavning

Ordet	Avvikande uttal	Stavning
vaknade	v□:knade	löcknade
upp	up	upp
sängen	s□ngen	sängen
mycket	miket	mycke
fortare		föttare
brukade		brokare
göra	jøu:ra	göra

kallt	k□:lt	kallt
ut	u:t	
mjölkk		mjulkk
tjock		shock
frukost	fr□kust	frukost
skyndade		skindade
pojke	pu:jke	pojke
havet	hu:vet	hovet
fjärde		fjarde
mörk		märkt
kommer	ku:mer	kommer

Tabell 13 visar att eleven inte har samma stavning som avvikande uttal på något av diktamensorden. I det fria talet ser vi dock att eleven har samma avvikande stavning som uttal på ordet *havet*. Flera av orden uttalar eleven korrekt men orden stavas fel. Han visar osäkerhet i vokalkvantitet i uttalet men stavningsmässigt blir det korrekt. Några sammanblandningar av vokaler sker i uttal och stavning t.ex. uttalar eleven /a/ i *vaknade* som [□] men stavar det med grafemet <ö>. Eleven klarar att uttala *tje*-ljudet i *tjock*, men stavar det felaktigt, med *sh* istället för *tj*. Eleven klarar inte att uttala *ng*-ljudet utan det blir istället *n* och *g*.

5.4 Diktamensord som uttalas och stavas på samma avvikande sätt

I tabellerna ovan redovisas hur eleverna uttalat och stavat ord på ett avvikande sätt. Nedan följer en sammanställning över vilka diktamensord och vilka elever som stavar ord på samma sätt som deras avvikande uttal. Elev 4, 6 och 11 är inte med i tabellen eftersom eleverna inte har samma avvikande stavning som avvikande uttal på något av diktamensorden.

Tabell 14: Samband mellan uttal och stavning av diktamensord

Diktamensord	Elev
Lena	Elev 2 och 5
morgonen	Elev 3
fortare	Elev 5
än	Elev 1

kallt	Elev 1
skulle	Elev 3
väder	Elev 2 och 7
drack	Elev 3
smörgås	Elev 2, 8 och 9
frukost	Elev 1, 9 och 10
skyndade	Elev 1, 3 och 9

I Tabell 14 ser vi att de ord som flest elever stavar på samma avvikande sätt som deras uttal är diktamensorden *smörgås*, *frukost* och *skyndade*. Elev 9 har avvikande uttal och stavning på alla dessa ord. Elev 1 och 3 är de elever som visar störst samband mellan avvikande uttal och stavning med fyra ord vardera, medan elev 7, 8 och 10 endast på ett ord vardera visar ett samband mellan avvikande uttal och stavning. Elev 2 och 5 har tre respektive två samband mellan avvikande uttal och stavning varav ett av orden, namnet *Lena*, är gemensamt för eleverna.

6. Slutdiskussion

6.1 Analys av resultaten

I detta avsnitt gör jag en analys av undersökningens resultat och jämför det till viss del med tidigare forskning.

Resultatet visar att elevernas avvikande uttal i vissa fall inte har någon påverkan alls på hur orden stavas. En del ord stavas rätt trots avvikande uttal medan en del elever stavar orden på samma sätt som det avvikande uttalet, eller på något annat avvikande sätt. Det tyder på att de svenska stavningsreglerna ännu inte är befästa och att de därför stavar i enlighet med hur de hör att ordet låter och utifrån eget avvikande uttal. Överlag visar eleverna osäkerhet i användandet av lång/kort vokal i både tal och skrift vilket med stor sannolikhet kan bero på att flera språk till skillnad från svenskan inte skiljer på lång/kort vokal. Detta visar eleverna genom att de i vissa fall inte dubbeltecknar konsonanten efter kort vokal, se t.ex. tabell 3, medan konsonanten istället dubbeltecknas efter lång vokal vilket vi ser i samma tabell där ordet *vaknade* stavas *vacknade*. Tabell 5 visar att samma ord uttalas med kort vokal men att ordet stavas rätt vilket tillsammans tyder på att eleverna brister i fonologisk medvetenhet men också att det brister i stavningsregler.

Flertalet av de vokalbyten som resultatet visar beror troligtvis på att svenskan har ett större antal vokaler än elevernas modersmål. Det anser jag kan vara en bidragande orsak till att eleverna som vi ser i resultatet ofta överanvänder det mer ”kända” vokalfonemet /u/ samt motsvarande grafem <o>. Det har dock visats att eleverna har vissa svårigheter att veta när de ska uttala /u/ och /o/ samt när de ska använda <o> och <å> i stavning då eleverna i vissa fall blandar samman dessa fonem och grafem. Eleverna i studien har även visat andra svårigheter med att urskilja olika fonem och grafem som de blandar samman, vilket bidrar till att uttal och stavning påverkas negativt och i vissa fall på ett sådant sätt att eleverna kan få svårt att göra sig förstådda. Ett exempel på det ser vi i tabell 7 där den mandarintalande eleven uttalar ordet *tjock* som [j□:ge] och stavar ordet *regnade* avvikande som *lägrade*.

Resultatet tyder till viss del även på att flera av eleverna uttalar orden precis som de stavas utan att ta hänsyn till de svenska uttalsreglerna t.ex. uttalas *sängen* av elev 6 med både *ng*- ljud och *g* istället för ett *ng*-ljud och samma ord uttalas av elev 10 och 11 med *n* och *g*.

Vidare visar resultatet att t.ex. elev 5 har problem med uttal av konsonantfonemen *tje*-ljud och *sje*-ljud i orden *tjock* och *skyndade*. Det sistnämnda ordet visar även på att eleven är osäker på stavningen av *sje*-ljudet. Däremot klarar eleven både uttal och stavning av *sje*-ljudet i ordet *skidor*. En förklaring till det kan vara att eleven inte visste vad ordet *skyndade* betydde och därför är det ordet för eleven svårare att uttala och stava, jämfört med det för eleven kända ordet *skidor*. Resultatet av undersökningen visar för övrigt på ett större problem med ordet *skyndade* än *skidor*. Det kan bero på att flertalet av eleverna inte visste vad ordet betydde och därför är det svårare för dem att hantera det ordet både uttalsmässigt och stavningsmässigt än ett ord som de känner till. Tabell 11 visar att elev 9 har problem med uttal av *sje*-ljudet, vilket eleven uttalar med *sk* i diktamensorden *skyndade* och *skidor*, medan orden stavas korrekt. Det kan vara så att ordens stavning påverkar elevens uttal eftersom eleven uttalar orden precis som de stavas. Däremot uttalar eleven i det fria talet *sje*-ljudet korrekt i orden *skönt* och *skiner* och stavar orden korrekt bortsett från ett vokalbyte i ordet *skiner*. Eleven gör alltså inte samma uttalsfel i dessa ord fast det är samma språkljud. En förklaring till det kan vara att eleven klarar uttal och stavning korrekt på grund av att det är just fritt tal som gäller i den här situationen. Eftersom eleven fritt kan välja att använda ord som han känner till kan vara en bidragande orsak till att uttalet av *sje*-ljudet blir rätt i dessa ord till skillnad mot orden i det styrda talet och skriften.

Två av de mandarintalande eleverna (elev 2 och 5) skriver och uttalar namnet *Lena* med *N* istället för *L*. Det är allmänt känt att personer från den här språkgruppen har problem med uttal av *r/l* som ofta blandas samman och inte görs skillnad på. Men i denna undersökning visar även två av fyra elever att de också blandar samman *l* och *n*. Det tycker jag är intressant men jag finner ingen förklaring på varför det blir på det viset. Kanske kan det vara så att eleverna hör fel när jag uttalar namnet *Lena* och hör det som *Nena* som de skriver men och andra sidan förklarar inte det att eleverna även uttalar namnet på samma sätt. Det verkar trots allt som de mandarintalande eleverna i denna undersökning inte riktigt har klart för sig hur och när det ska användas *l* både i uttal och i stavning.

Bannert (2004) menar att andraspråksinlärarna i hans brytningsanalys till stor del hade problem med uttal av /y/, /ø/ och /□/, vilket till viss del stämmer med resultatet från min undersökning. Främst stämmer vokalfonemet /y/ överens med Bannert uttalsanalys, då /y/ i denna studie feluttalas av flera elever, där det vanligaste felet är att /y/ uttalas som [i] t.ex. ordet *mycket* uttalas [*miket*]. Det visar sig även att eleverna i flera fall använder [u] istället för någon allofon av /ø/, se exempelvis i tabell 8 hur eleven uttalar ordet *smörgås*. Detta tycker jag tyder på att vokalfonemet /ø/ troligen är svårare för eleverna att uttala. Vidare anser jag till skillnad mot Bannert, att eleverna enligt undersökningen inte har så stora svårigheter med uttalet av /□/ men att de inte alltid använder språkljudet på rätt ställe. Ofta sker nämligen vokalbyten där eleverna använder /□/ istället för /y/, /ø/, och /u/. Visserligen inträffar avvikande uttal som visar tvärtom, där eleverna använder andra vokalfonem istället för /□/ men jag tycker ändå att eleverna uttalsmässigt klarar detta vokalfonem bra.

I likhet med vad Andersson (2001) skriver om andraspråkslevers stavning, visar mitt resultat på liknande fenomen. Problem med enkel- och dubbelteckning av konsonant som tidigare redovisats har visat sig vara svårt samt att *å*, *ä* och *ö* i vissa fall blandas samman. Dessutom kan man se ett exempel (bilaga 3), där eleven stavar ordet *skyndade* avvikande som *shdade*, dvs. *tje*-ljudet blir i stavningen *sh* och <y> försvinner troligtvis på grund av att eleven inte hör det fonemet och därför stavar i enlighet med hur han uppfattar ordet. Det kan jämföras med elever som har svenska som modersmål som i början av skrivinläringen gör liknande fel då de skriver som det låter. Dessutom framkommer i min undersökning, vilket Andersson (1981) menar kan hända då man använder diktamen som provform, att vissa elever har hoppat över eller hittat på andra ord istället för det avsedda ordet, vilket kan förklaras med att de inte uppfattar alla ord och därför skriver de

inget alls eller hittar på ett annat ord som de tycker passar in i sammanhanget.

Hökbring (2008) som undersökt hur uttalet hos andraspråksinlärare påverkar deras stavning menar att informanterna i hennes studie hade svårast för att uttala /u/, /□/ och /y/. Det stämmer inte riktigt med mina undersökningsresultat. Eleverna i min studie överanvänder som tidigare nämnts ofta vokalfonemet /u/, vilket jag inte anser kan ses som att de har svårt för det uttalet. I flera fall där vokalfonemen /□/ och /o/ ska användas uttalar eleverna istället [u], vilket t.ex. visas i ordet *frukost*, som av några elever uttalas [frukust]. Däremot stämmer som tidigare nämnts svårigheten med /y/ både uttalsmässigt och stavningsmässigt med mina resultat.

Att mina resultat till viss del skiljer sig från det som tidigare forskning kommit fram till kan till viss del bero på att både Bannert och Hökbring undersöker vuxna inlärare, medan eleverna i min undersökning är mellan 13 och 16 år.

6.2 Slutsats

I detta avsnitt redovisas svaret på forskningsfrågorna. Som resultat tabellerna visar påverkar elevernas avvikande uttal i viss mån deras stavning. Resultatet från undersökningsgruppen visar att ett avvikande uttal i vissa fall följer med i skriften, i några fall på exakt samma sätt, men i de flesta fall stavar eleven på ett annat avvikande sätt utan påverkan från det avvikande uttalet. Dessutom stavas många av orden korrekt även om uttalet av orden är avvikande.

Svaret på forskningsfrågorna blir därmed att studien visar ett visst samband mellan avvikande uttal och stavning hos andraspråkselever samt att uttal och stavning påverkar varandra på olika sätt. Resultatet från den här studien anser jag tillförlitligt men gäller endast för den här gruppen som undersökts. Därmed går det inte att säga att det ser lika ut för alla andraspråkselever eftersom en mängd olika faktorer samverkar i språkinlärningen.

Denna studie undersöker endast vissa delar av språket och det är få deltagare med i undersökningen. Därför menar jag att det inte går att generalisera. För att kunna säga något mer generellt och ge en mer rättvis bild över sambanden mellan uttal och stavning och hur de påverkar varandra bör en större undersökning göras med fler deltagare samt med fokus på alla uttalsaspekter och med hänsyn till att flera faktorer spelar in i andraspråkselevs uttals- och stavningsförmåga.

6.3 Didaktisk koppling

I detta avsnitt redogörs undersökningsresultatets relevans för läraryrket. Mina åsikter kring hur jag anser att man som lärare bör tänka kring undervisningen i svenska för andraspråkselever, utifrån undersökningens resultat, knyter jag till viss del till litteratur som styrker mina tankar.

Resultatet från studien ger en indikation på hur och vilka problem andraspråkselever kan ha med uttal och stavning av svenska ord, vilket jag anser är bra att känna till som lärare i svenska som andraspråk när man planerar undervisningen. Att därför göra en studie som den här anser jag är ett bra sätt för att få klarhet i och bli medveten om de specifika svårigheter andraspråkselever kan ha, men även att eleverna har gemensamma svårigheter med uttal och stavning i svenska oberoende av modersmål.

Eftersom resultatet visar vissa samband mellan elevernas avvikande uttal och stavning, tror jag att om andraspråkselever får en bra uttalsträning borde det öka chansen för dem att göra sig förstådda i tal men även i skrift, om de uttalsavvikelser som följer med i skriften genom uttalsträning kan elimineras. Men eftersom resultatet visar att eleverna i vissa fall inte klarar att stava t.ex tje-ljud på rätt sätt trots att de kan uttala språkljudet rätt, visas även att ett korrekt uttal av ett ord inte alltid automatiskt leder till en korrekt stavning och därför är det inte någon garanti för att en ändring av uttalet leder till att felstavning av ord undanröjs. Elevens avvikande uttal leder inte heller alltid till felaktig stavning och därför kan det avvikande uttalet inte alltid beskyllas för elevernas felaktiga stavning av orden, utan det är mer komplicerat än så. Därför är det viktigt att andraspråkselever i svenskundervisningen får lära sig förhållandet mellan ljud och bokstäver. Uttalsövningar i samband med förklaringar till hur fonem och grafem används i det svenska språket borde därför vara en bra kombination samtidigt som specifika stavningsregler lärs ut, särskilt till relativt nya andraspråksinlärare. Studiens resultat anser jag visar på att man som lärare i svenska som andraspråk bör arbeta aktivt med både uttal och stavning i undervisningen.

Som jag i analysen av resultatet ovan redogör för visar undersökningen att eleverna har svårt att skilja på korta och långa vokaler. Därför är det av vikt att eleverna tidigt blir medvetna om skillnader mellan vokalkvantitet, för att kunna förbättra uttal och stavning och eliminera typiska inlärafel. I enlighet med Holmegaard & Källström (1993:303) menar jag därför att undervisningen i svenska för

andraspråksinlärare bland annat bör bestå av uttalsträning i att kunna skilja mellan långa och korta vokaler. På så vis kan man hjälpa eleven att undvika vissa stavningsproblem och därmed underlätta skrivinläringen.

Avslutningsvis vill jag påpeka att det alltså är viktigt att andraspråks elever i undervisningen tidigt får en chans att tillgodogöra sig ett bra uttal och en god stavning, genom att avvikelser i uttal och stavning som ligger långt från målspråket elimineras. Ett bra uttal och en inte alltför avvikande stavningsförmåga krävs för att göra sig förstådd och klara sig i det svenska samhället. Dessutom anser jag att det förbättrar elevernas möjlighet att nå högre utbildning, vilket är alla elevers rättighet.

7. Litteraturförteckning

- Andersson, Anders-Börje 1981. Diktamensundersökningen. I: Tingbjörn, G & Andersson, A-B, *Invandrarbarnen och tvåspråkigheten*. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget. S. 58-95.
- Andersson, Anders-Börje 1994. *Kompendium i fonetik; fonologi och stavning*. Göteborgs universitet: Institutionen för svenska språket.
- Andersson, Lars-Gunnar 2001. *Språktypologi och språksläktskap*. Stockholm: Liber
- Bannert, Robert 2004. *På väg mot svenskt uttal*. Lund: Studentlitteratur.
- Engstrand, Olle 2004. *Fonetikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Garlèn, Claes 1988. *Svenskans fonologi*. Lund: Studentlitteratur.

- Holmegaard, Margareta & Källström Roger 1993. Uttal och uttalsundersökning. I: Cerú, Eva, *Lärbok 2*. Stockholm och utbildningsradion: Natur och Kultur. S. 201-223
- Hultman, Tor G. 1968. Skriftspråk och ortografi I: *Språket i blickpunkten*. Lund: Liber. S. 132-149
- Hökbring, Alexandra 2008. *Påverkar uttalet stavningen? En undersökning av svenska som andraspråksinlärares avvikande uttal och hur det påverkar stavningen*. Göteborgs universitet: Institutionen för svenska språket.

Bilaga 1

Till föräldrar med barn i förberedelseklass på XX – skolan

Hej,

Jag heter Johanna Vitikka och läser fördjupningskursen i svenska som andraspråk vid Göteborgs universitet. Jag kommer under våren skriva en C- uppsats om samband mellan uttal och stavning.

För att få ett bra material till min uppsats vill jag be om ert tillstånd att få spela in er son/dotter när han/hon läser en text. Dessutom kommer jag att låta ert barn få skriva en text som jag kommer att använda som underlag i mitt arbete. Inspelningen och texterna kommer att vara anonyma.

Besked lämnas till skolan senast fredagen den 6 mars.

Ja, mitt barn får delta.

Namn: _____

Nej, mitt barn får inte delta.

Namn: _____

Barnets namn: _____

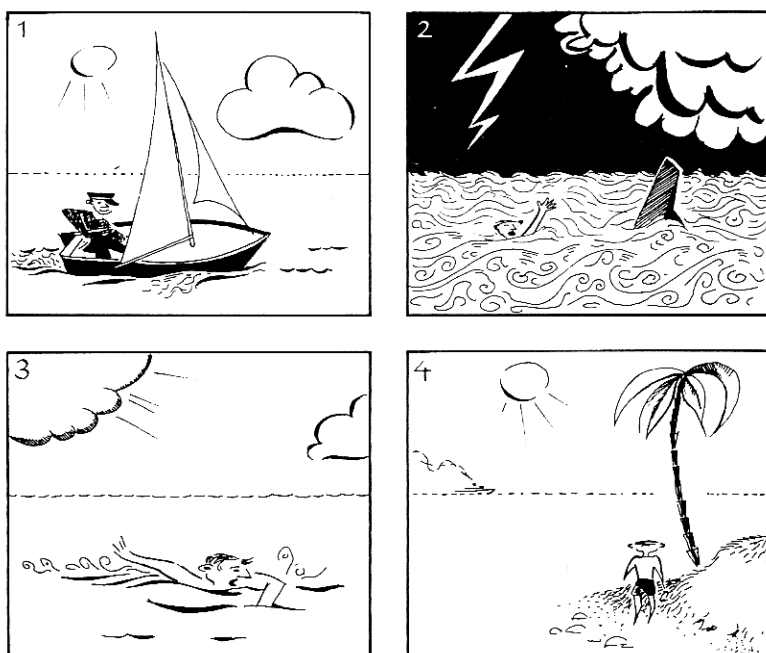
Tack för hjälpen!

Bilaga 2

Diktamenstexten

När Lena vaknade på morgonen hoppade hon upp ur sängen mycket fortare än hon brukade göra. Hon hade ju ledigt från skolan. Om det inte var för kallt ute skulle hon åka både skidor och skridskor. Lena tittade ut genom fönstret. Det var vackert väder. Hon drack mjölk och åt en tjock smörgås till frukost. Sedan skyndade hon sig ut till skridskobanan.

Bildsekvenser

Bilaga 3

Text från diktamensskrivning, elev 7

När Lena vaknade på
 morgonen hoppade ~~av~~ hon
 upp ur sängen mycket
 tidigare ~~än~~ än hon brukade
 göra hon hade ledit
 från skolan om de inte
~~skulle~~ för kallt ut
 skole hon öka både
 skidor och skiskola Lena
 tittade ut gerna på fönstret
 det var vackert vädret
 hon drack mjölk och åt en
 tjock smörkaka till frukost
 sedan skedde hon sig ut
 till skiskoldana

Text från bildsekvenser, elev 3

Det var en gång en som heter
 Lait som tyckte att åka ~~ett~~
~~starkt~~ båt, han hade en motorbåt
 som gick varandra dag och fiskade
 En gång regnade mycket och
 båten blev full av vatten och
 det skulle gå ner men som tur
 kom en man med sin båt och
 räddade han.